

view on the whole, as the balance of power was not basically in favour of Hungary. Regarding Bohemia, Matthias started its conquest under the influence of the pope and the emperor, who could not find any other choice than to lead the anti-Hussite crusade. He then dreamed about unifying Hungary, Bohemia, and Poland and became obsessed with the imperial title, but all these projects were put into perspective by the struggle against the Ottomans.

The final part, "An ephemeral work", explains why Matthias failed to have his bastard John inherit the kingdom of Hungary, and how Ladislas II could finally ascend to the throne. The last chapter is devoted to the slow construction of Matthias's legend; through the centuries, different pictures of him have been drawn depending on the time and on the political and ethnic positions of the ones who shaped them, and in spite of the work produced by historians, these haven't waned. Finally, the book shows the mixed results of the impact of Matthias Corvinus. Marie-Madeleine de Cevins draws the picture of a king who reinforced his kingdom in the regional context, even if it may have had difficult social consequences. Nevertheless, he did not transform Hungary into a modern state and economy.

The author offers a precious complete handbook about the life and work of the Hunyadi king, which also represents a prism to appreciate not only Hungary but the whole of Central Europe in the second half of the 15th century. She did not aim to provide more, so none could criticize the absence of a groundbreaking thesis or of a new perspective on the topic. Specialists of Czech late medieval history may find chapter 16 of interest, dedicated to Matthias as king of Bohemia, but one can suppose that they would not find anything more than in Antonín Kalous's *Matyáš Korvín (1443-1490). Uherský a český král* ("Matthias Corvinus [1443-1490]. King of Hungary and Bohemia"; České Budějovice 2009). One may also figure that people who have not mastered the French language would not miss anything overlooking this book, thanks to publications already available in German and English (and of course Hungarian).

ARTHUR PÉRODEAU

Veronika PROSKE, *Der Romzug Kaiser Sigismunds (1431-1433)*.

Politische Kommunikation, Herrschaftsrepräsentation und -rezeption, Böhlau Verlag, Wien – Köln – Weimar 2018 (= Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters. Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii 44)

447 s., ISBN 978-3-412-50032-0

Ačkoli se to může zdát poměrně překvapivé, souhrnné zpracování římské jízdy Zikmunda Lucemburského z let 1431-1433 doposud představovalo dezideratum historického bádání. Tématu se nyní věnuje Veronika Proske ve své disertaci obhájené na mnichovské univerzitě a následně upravené do knižní podoby. K dispozici měla nepřeberné množství pramenů uložených v italských archívech a knihovnách. Část z nich vydal či shromáždil již Hermann Herre v příslušných svazcích edice *Deutsche Reichstagsakten*, jež se stala hlavním výchozím bodem výzkumu. Veronika Proske však v heuristice šla mnohem dále a výtěžila bez nadsázky monumentální soubor vesměs nevydaných pramenů zahrnující listiny a korespondenci, správní písemnosti jednotlivých italských knížectví, signorií a republik, jakož i soudobé kroniky. Nejvíce přitom mohl nabídnout archiv v Sieně, kde římský král také strávil nejdélejší dobu. Velkou pozornost věnovala autorka rovněž panegyrickým proslouvům a básním pronášeným humanisty na Zikmundovu počest. Římská jízda však našla své ohlasy i v soudobé literatuře, výtvarném umění a okrajově též v hudbě.

O prameny tedy skutečně nebyla nouze, šlo spíše o to, jak s nimi naložit. Proske se hlásí k módnímu proudu „kulturních dějin politiky“ („Kulturgeschichte des Politischen“) a interdisciplinarity, třebaže je v jejím přístupu patrná i pečlivá kritika pramenů. Čtenář tak nedostává do rukou tradiční, chronologicky vyprávěnou syntézu, nýbrž problémově strukturovanou analýzu. Po stručném představení dosavadního bádání, pramenné základny a cílů výzkumu nastiňuje Proske dva hlavní cíle jízdy: získat císařskou korunu z rukou papeže a zároveň obnovit říšskou moc na území italského království.

Zikmundova jízda již nebyla koncipována primárně jako vojenské tažení, a panovník se tak na rozdíl od svých předchůdců musel o poznání více spoléhat na italské partnery. Autorka proto nejprve podrobně rozebírá Zikmundovy vztahy a kontakty k nejdůležitějším mocnostem na

poloostrově, na jejichž podpoře či alespoň souhlasu závisel úspěch projektu. Sem patřili královi spojenci milánský vévoda Filippo Maria Visconti a toskánské republiky Lucca a Siena, dále papež Evžen IV. a Florencie, oba sledující Lucemburkovy plány se značným znepokojením, a konečně nepřátelská Benátská republika. Spíše marginální roli sehrál aragonský a sicilský král Alfonso. Politická situace se během Zikmundova pobytu v Itálii dynamicky měnila, přesto se mu nakonec podařilo dojednat mír, resp. příměří mezi jednotlivými znesvářenými stranami a vytvořit tak podmínky pro římskou korunovaci. Určitou nevýhodou přístupu, který Proske zvolila, je skutečnost, že se z knihy do jisté míry vytrácí středně a méně významní hráči, jako například markrabata d'Este, rod Malatestů či některé další signorie a komuny, o jejichž roli se dozvídáme spíše jen namátkově v dalším textu.

„Nevojenskému“ charakteru římské jízdy odpovídal i relativně malý Zikmundův doprovod, který současníci odhadovali na cca 1 000–1 500 mužů. Většinu z něj tvořili Uhři, ale objevil se zde i malý turecký oddíl. Oproti tomu česká složka byla zanedbatelná; jistou roli sehrál jen Jan Švihovský z Rýzmburka. Ti všichni byli posíleni o místní oddíly, jež měly střežit bezpečí panovníka během cesty. Není divu, že pestrá a exoticky vyhlížející skupina vyvolala značný ohlas v soudobých pramenech. Proske následně věnuje pozornost nejdůležitějším Zikmundovým dvořanům a jejich aktivitám v době římské jízdy. Byli to především hrabě Matko Tallóci, pocházející z Dubrovníku, Brunoro della Scala, exulant z Verony a Vicenzy, a Kašpar Šlik z Chebu, dvorský (vice)kancléř. Všichni tři se těšili absolutní důvěře panovníka a každý svým způsobem – ať už jako vojevůdce, diplomat, rádce či kancelista – zásadním způsobem přispěl k realizaci římské jízdy.

Proske se dále věnuje praktickým organizačním, logistickým a finančním aspektům tažení. Jinými slovy se snaží zjistit, jak se Italové připravovali na příjezd panovníka, jak probíhal jeho pobyt v daném místě a kdo za něj zaplatil. Návštěva krále/císaře představovala značně prestižní záležitost, mohla se však snadno stát roznětkou převratu (vzpomeňme na sienské a pisánské pobyty Karla IV.). Italští hostitelé proto sledovali příjezd římského panovníka se směsicí radosti, hrdošti, ale i obav, a snažili se různými způsoby omezit manévrovací prostor prominentního hosta: většina vsadila na posílení stráží, Siena dokonce dočasně vypověděla některé potenciálně nespolehlivé osoby, zatímco Florencie Zikmunda do svých hradeb raději vůbec nevpuštěla. Proske

postoj italských měst trefně glosuje: „Konstatovalo-li bádání opakovaně pro 15. století ‚bezmocnost‘ římských panovníků na jih od Alp, ukazují tato opatření, že italští současníci viděli v hlavě Říše veskrze mocného, potenciálně nebezpečného vládce.“ (s. 134) Velmi problematická se ukázala Zikmundova finanční situace, která téměř hrozila ukončit celé tažení. Náklady tak postupně museli převzít milánský vévoda, Lucca, Siena, papež a Benátky.

Další kapitola zkoumá rituální aspekty římské jízdy, konkrétně adventus do Milána a toskánských republik, setkání s papežem a samotnou korunovaci v Římě. Vzhledem k malému počtu vlastního vojska a konstantnímu nedostatku hotovosti musel Zikmund plně využít svou charismatickou moc coby nejvyšší představitel Svaté říše římské a křesťanstva. Jak známo, poslední Lucemburk platil za mistra symbolické komunikace, jenž neopomenul využít jedinou příležitost k okázalé prezentaci svého majestátu. K symbolickému jednání, které vytvářelo povědomí o říšské moci v Itálii, patřilo i udělování všemožných milostí, jež si navíc Zikmund nechal patřičně zaplatit. Zde Proske zkoumá zejména koncese palatinátních privilegií a pasování na rytíře, díky nimž si Zikmund vytvářel síť spojenců. Dále – vzhledem k příznivě dochované pramenné bázi – analyzuje povýšení Gianfrancesca Gonzagy z Mantovy do markraběcího stavu a udělení vikařiátní listiny pro Sienu.

K pozitivnímu přijetí Lucemburka ze strany italských poddaných jistě přispělo také jeho příjemné a „lidské“ vystupování (*affabilitas*), často zdůrazňované v soudobých pramenech. Jistou pikantností, které si Proske všimá, byl i císařův výjimečně dvorný vztah k ženám. Zikmundova římská jízda představovala novum rovněž díky setkání s humanismem, který si v této době mezi italskými učenici již našel řadu příznivců. Humanisté využívali příjezd panovníka k sestavování oslavných projevů, v nichž Zikmunda přirovnávali k antickým císařům, ale prezentovali i sebe samé. Jak Proske ukazuje, Lucemburk na tuto hru ochotně přistoupil, dal novému duchovnímu proudu prostor na svém dvoře a tu a tam po antickém vzoru korunoval některého z básníků vavřínovým věncem. Zikmund si tedy dobře uvědomil užitečnost humanistů za účelem projekce císařského majestátu a krátkodobě je využil k vlastní propagandě, přesto mu však tento světonázor zůstal vesměs cizí a po návratu za Alpy o něj již nejevil velký zájem.

Samostatnou kapitolu pak představuje ohlas Zikmundovy jízdy v italském výtvarném umění. Autorka postupně probírá proslulá i méně známá

portréty a kryptoportréty císaře s charakteristickým dlouhým vousem a kožešinovou čapkou, a to zejména z prostředí Sieny, kam umísťuje i vznik Pisanellových slavných kreseb. Za zmínku stojí také ikonografický rozbor Filaretova reliéfu na bronzových dveřích chrámu sv. Petra, kde nalezneme nejen scénu Zikmundovy korunovace, ale též některé císařovy dvořany. Barevné reprodukce nejvýznamnějších z těchto děl najde čtenář v příloze. Knihu uzavírá mapka Zikmundova itineráře, alfabeticky podle příjemců řazený soupis privilegií vydaných během tažení a katalog rukopisného dochování panegyrických řečí a básní na panovníkovu počest. K tomu lze snad jen podotknout, že soupis listin není jistě zdaleka konečný, přičemž zahrnutí osob, které byly Zikmundem pasovány na rytíře, se z diplomatického hlediska nejeví jako zcela šťastné (ne každý, komu se této cti dostalo, obdržel také listinu).

Kniha Veroniky Proske je významným příspěvkem k zikmundovskému bádání. Díky rozsáhlé a precizní heuristice, jakož i vynikající znalosti literatury dokázala podat velmi plastický obraz římské jízdy posledního Lucemburka. Ta zde vyznívá jako velký Zikmundův úspěch, jemuž se bez ohledu na nepříznivé podmínky a pouze díky diplomacii, schopným spolupracovníkům a perfektně zvládnuté sebe prezentaci podařilo nastolit mír v Itálii a dát se korunovat císařem. Autorka však řeší i obecněji laděné otázky s ohledem na místo Itálie v rámci Říše a na transformaci římských jízdy. Zcela je pak nutné souhlasit se závěrem, že „z perspektivy nových kulturních dějin“ tažení „jistě není symptomem úpadku říšské moci v pozdním středověku, nýbrž příkladem stále se proměňující předmoderní vládní praxe, jejíž pravidla skvěle ovládali a uměli využít jak Lucemburk, tak italská aktéři“ (s. 304).

ONDŘEJ SCHMIDT

Prameny k dějinám Židů v Čechách a na Moravě ve středověku.

Od počátků do roku 1347, edd. Lenka BLECHOVÁ – Eva DOLEŽALOVÁ – Martin MUSÍLEK – Jana ZACHOVÁ ve spolupráci s Danielem POLAKOVIČEM a Tamásem VISI, Historický ústav AV ČR – Filosofía, Praha 2015 (= Archiv český XLI)

LXVIII + 307 s., ISBN 978-80-7286-248-1 (HÚ), 978-80-7007-434-3 (Filosofía)

Po dlouhých osmdesáti letech vznikl ediční počín, který má ambici komplexně popsat prameny k dějinám Židů v českých zemích ve středověku. Projekt navázal především na dvě regestové edice z počátku 20. století: v první řadě na dvou-svazkovou práci Bohumila Bondyho a Františka Dvorského *K historii Židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku. 906 až 1620*, jež vyšla v české a německé jazykové mutaci roku 1906, a dále na německojazyčnou knihu Bertolda Bretholze z roku 1935, která se zaměřila na prameny k dějinám moravských Židů v letech 1067–1411. Obě edice jsou zastaralé a nynějším badatelům již nemohou plnohodnotně posloužit. Bondyho a Dvorského edice je navíc problematická jednak výběrem pramenů a dokumentů, jednak způsobem, jakým s nimi nakládá. Prezentovaný svazek oproti tomu odpovídá současným vědeckým standardům a může se zařadit po bok analogických projektů ze sousedních zemí, především k rakouským *Regesten zur Geschichte der Juden in Österreich im Mittelalter* či k německému projektu *Corpus der Quellen zur Geschichte der Juden im spätmittelalterlichen Reich* (viz <http://www.medieval-ashkenaz.org>). Ke druhému projektu se ostatně česká edice výslovně hlásí, neboť sebrané prameny mají být německým projektem dále využity.

Autorský kolektiv vymezil časový rozsah edice od nejstarších známých pramenů, pocházejících z 10. století, až po rok 1347, kdy byl Karel IV. korunován českým králem. Ukončení edice rokem 1347 je nutné chápat především z praktického hlediska jako volbu historicky srozumitelného mezníku, v dějinách Židů o žádný významný předěl nešlo. Územní vymezení je v názvu specifikováno na Čechy a Moravu, v předmluvě pak autoři přiznávají, že se věnují především pramenům vzniklým na území vytyčeném dnešními